
ГАРМОНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПРОТОКОЛОМ ООН ПРО ВОГНЕПАЛЬНУ ЗБРОЮ І КОНВЕНЦІЄЮ ООН ПРОТИ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

HARMONISATION OF CRIMINAL PROVISIONS OF UKRAINIAN LEGISLATION WITH UN FIREARMS PROTOCOL AND UN CONVENTION AGAINST TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIME

***Інна Рощина¹, **Ольга Кришевич²**

**Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (вул. Юрія Іллєнка, 81, м. Київ, 04119)*

***Національна академія внутрішніх справ (пл. Солом'янська, 1, м. Київ, 03035)*

***Inna Roschyna, **Olha Kryshevych**

**Vadym Hetman Kyiv National University of Economics (81, Yuriya Illenka Str., Kyiv, Ukraine, 04119)*

***National Academy of Internal Affairs (1, Solomjanska Sq., Kyiv, Ukraine, 03035)*

Отримано: 28.04.2025. Затверджено: 10.06.2025

АНОТАЦІЯ

Україна — держава, в якій не існує закону для регламентації виготовлення, придбання вогнепальної зброї та володіння нею; також немає центрального державного реєстру вогнепальної зброї, яка знаходиться на руках в цивільного населення. Це ускладнює навіть розмежування законного і незаконного обігу вогнепальної зброї і заважає ре-

¹ кандидат юридичних наук, доцент; orcid 0000-0002-3765-2091; e-mail: iar1967@ukr.net

² кандидат юридичних наук, професор; orcid 0000-0001-6136-8106; e-mail: olga_772008@ukr.net

алізовувати заходи з контролю та блокування незаконних потоків зброї. Усі питання, пов'язані з обігом цивільної зброї, вирішуються законами України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» та «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» щодо вдосконалення порядку отримання, декларування та поводження з вогнепальною зброєю» виключно підзаконними нормативними актами МВС та інших міністерств і відомств. Наразі спеціального закону, який регламентував би обіг зброї в Україні, немає. В умовах відсутності належного законодавчого врегулювання правоохоронні органи виконують ключову функцію у сфері протидії незаконному обігу зброї, здійснюючи виявлення, документування та розслідування відповідних кримінальних правопорушень, а також організовуючи превентивні заходи з метою запобігання їх вчиненню. Їх діяльність спрямована на виявлення джерел незаконного надходження зброї, перекриття каналів її збуту, вилучення зразків, які незаконно зберігаються, та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. Ефективність цієї роботи значною мірою залежить від наявності єдиного правового підґрунтя, яке б забезпечувало узгодженість дій усіх органів, залучених до процесу контролю за обігом зброї. Аналіз відповідності правових визначень, наведених у міжнародних документах, тим, що містяться у національному законодавстві України, свідчить про необхідність їх системного узгодження з положеннями Протоколу ООН про вогнепальну зброю. Це стосується й термінології, яка використовується у проектах законів України. На сьогодні в Україні відсутня національна стратегія контролю та скорочення стрілецької і легкої зброї, а також боєприпасів, так само як і відповідний координаційний орган. Чинне законодавство не визначає чіткого переліку даних про вогнепальну зброю, її складові частини, компоненти та боєприпаси, які підлягають обліку, і не містить вимоги щодо включення до записів порядкового номера найважливішого компонента на рамі або приймачі кожного зразка вогнепальної зброї.

Ключові слова: незаконний обіг; вогнепальна зброя; контрабанда; викрадення; привласнення; національне законодавство; міжнародне законодавство; організована злочинність; державний кордон; правоохоронні органи.

ABSTRACT

Ukraine is a state in which there is no law regulating the manufacture, acquisition and possession of firearms; there is also no central state register of firearms held by the civilian population. This makes it difficult to even distinguish between legal and illegal circulation of firearms and hinders the implementation of measures to control and block illegal arms flows. All issues related to the circulation of civilian weapons are resolved by the Law of Ukraine "On Ensuring the Participation of Civilians in the Defense of Ukraine", the Law of Ukraine "On Amendments to the Law of Ukraine "On Ensuring the Participation of Civilians in the Defense of Ukraine" regarding the improvement of the procedure for obtaining, declaring and handling firearms" exclusively by subordinate regulatory acts of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and other ministries and departments. Currently, there is no special law that would regulate the circulation of weapons in Ukraine. In the absence of proper legislative regulation, law enforcement agencies perform a key function in combating the illicit trafficking of weapons, identifying, documenting and investigating relevant criminal offenses, as well as organizing preventive measures to prevent their commission. The analysis of the compliance of the legal definitions given in international documents with those contained in the national legislation of Ukraine indicates the need for their systematic harmonization with the provisions of the UN Protocol on Firearms. This also applies to the terminology used in the draft laws of Ukraine. Currently, Ukraine does not have a national strategy for the control and reduction of small

arms and light weapons, as well as ammunition, as well as an appropriate coordinating body. The current legislation does not define a clear list of data on firearms, their components, parts and ammunition that are subject to accounting, and does not contain a requirement to include in the records the serial number of the most important component on the frame or receiver of each firearm.

Key words: illegal trafficking; firearms; smuggling; theft; misappropriation; national legislation; international legislation; organised crime; state border; law enforcement agencies.

I. ВСТУП

Сьогодні проблема незаконного обігу зброї та її контрабанди набула особливої актуальності в Україні, зокрема в умовах збройної агресії, коли кількість зброї, що перебуває поза контролем держави, істотно зросла. Цей феномен становить один із найнебезпечніших викликів для держави, оскільки прямо впливає на криміногенну ситуацію.

Передусім, незаконний обіг зброї та її контрабанди створює сприятливе середовище для функціонування організованих злочинних угруповань, які використовують вогнепальну зброю не лише для самозахисту, а й для реалізації насильницьких злочинів, рекету, торгівлі людьми, наркотрафіку тощо. Доступність зброї дозволяє таким структурам діяти більш зухвало і безкарно, особливо в регіонах, де контроль з боку правоохоронних органів ослаблений.

По-друге, терористичні організації та радикальні угруповання також користуються каналами нелегального постачання зброї для реалізації своїх деструктивних цілей. У руках екстремістів зброя перетворюється на інструмент масового залякування населення, дестабілізації політичної ситуації та підриву авторитету державних інституцій.

По-третє, незаконний обіг зброї є загрозою громадській безпеці, оскільки сприяє зростанню кількості побутових злочинів із використанням зброї, випадків насильства на ґрунті конфліктів, зведення рахунків і випадкових смертей через необережне поводження зі зброєю. Особливо небезпечно, коли зброя потрапляє до рук неповнолітніх, осіб у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, осіб із психічними розладами.

Крім того, проблема ускладнюється недостатністю ефективного державного контролю за обігом зброї, зокрема в зонах активних бойових дій або на деокупованих територіях. Після завершення бойо-

вих зіткнень зброя часто залишається в обігу серед цивільного населення, що створює додаткові ризики для відновлення правопорядку.

За даними МВС «на руках» у громадян України перебуває близько 910 тисяч одиниць легальної вогнепальної зброї, а кількість нелегальної оцінюють у 5 млн одиниць. І це дані до початку російської збройної агресії. Зараз до нелегальної зброї, яка напевно збільшилася в рази, додаються вибухові речовини і пристрої, гранати, автоматична зброя військового зразка¹.

У цьому контексті незаконний обіг зброї становить пряму загрозу як національній, так і громадській безпеці. На національному рівні — це виклик для державного суверенітету, контролю над територією, стабільності політичної системи. На рівні громадському — це зростання страху, недовіри до правоохоронних органів, небезпека для життя і здоров'я звичайних громадян.

Дослідження питання протидії організованій злочинності, що спеціалізується на незаконному обігу зброї, ґрунтовно досліджували такі вчені як Ю. В. Гродецький, Ю. О. Данилевська, О. О. Дудоров, Ю. Ю. Забуга, Р. О. Мовчан, Т. О. Михайліченко, Є. С. Назимко, Т. Б. Ніколаєнко, Т. І. Пономарьова, О. С. Яланська, М. І. Хавронюк та ін. Їх наукові напрацювання створили теоретичне підґрунтя для подальшого поглибленого аналізу цієї проблематики, спрямованого на вдосконалення національного законодавства та використання іноземного досвіду у сфері протидії незаконному обігу зброї.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Стаття написана на основі вивчення вітчизняних і зарубіжних літературних джерел, нормативно-правових актів щодо висвітлення проблем торгівлі вогнепальною зброєю як в Україні (особливо в умовах воєнного стану), так і під час перетинання кордону. Особливу увагу приділено явищу незаконного обігу зброї в Україні, яка відбувається шляхом її переміщення через державний кордон поза митним контролем або з приховуванням від нього. Це явище становить

¹ Ануфрієв М. І., Копотун І. М., Курилюк Ю. Б. та ін. (2022). Цивільний обіг зброї в Україні. Правове регулювання, історія і перспективи, міжнародний досвід. Київ: ВД «Професіонал». 494 с.

серйозну загрозу національній безпеці та вимагає комплексного правового реагування.

Крім того, окреслені напрями подальшого удосконалення державної політики України щодо незаконного обігу зброї як в Україні, передусім шляхом вдосконалення чинного законодавства з метою ефективної протидії цьому небезпечному явищу, оскільки за справедливим твердженням «дним із найбільш дієвих механізмів є вдосконалення норм чинного законодавства України, що регулює питання протидії незаконному обігу зброї та встановлює юридичну відповідальність за порушення відповідних правил»¹.

Для досягнення зазначеної мети застосовані порівняльний, системний, структурно-функціональний та інші загальнонаукові методи пізнання.

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В сучасних умовах збройної агресії та нестабільної безпекової ситуації в Україні проблема незаконного обігу зброї та її контрабанди набула особливої гостроти. Йдеться, зокрема, про переміщення через митний кордон України зброї, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї чи бойових припасів до неї) поза митним контролем або з приховуванням від нього. Такі дії становлять серйозну загрозу національній безпеці, громадському порядку та міжнародному іміджу України як держави, що дотримується принципів правопорядку та боротьби з транснаціональною злочинністю.

Контрабанда зброї має тісний зв'язок з діяльністю організованих злочинних угруповань, які використовують її для вчинення тяжких насильницьких злочинів, забезпечення незаконних збройних формувань або торгівлі зброєю в інших державах. Особливу небезпеку становить переміщення радіоактивних матеріалів, які можуть бути використані для створення так званої «брудної бомби», що має катастрофічні наслідки для життя, здоров'я людей та навколишнього середовища. Такі дії кваліфікуються за статтею 201 КК України як

¹ Бугайчук К. Л. (2024). Актуальні питання нормативного регулювання протидії незаконному обігу зброї в Україні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. № 1(104). С. 270–281. URL: <https://doi.org/10.32631/v.2024.1.23>

контрабанда і караються позбавленням волі з конфіскацією предметів правопорушення.

Війна, що триває в Україні, спричинила неконтрольоване поширення зброї серед цивільного населення, а також створила додаткові канали для її незаконного переміщення через кордон. Низький рівень технічного забезпечення митниць, корупція, слабкий контроль на окремих ділянках кордону, особливо в прикордонних зонах, а також діяльність злочинних груп, які діють за підтримки або в координації з іноземними структурами, лише ускладнюють ситуацію. Україна в окремих випадках стає не лише державою походження, а й транзитною територією для переміщення нелегальної зброї в інші регіони.

Ця проблема має не лише внутрішньодержавний, а й міжнародний вимір, оскільки контроль за обігом зброї та вибухових матеріалів є одним з основних зобов'язань України відповідно до міжнародних договорів у сфері боротьби з тероризмом, торгівлею зброєю та захисту прав людини. Тому протидія незаконному переміщенню зброї, вибухових речовин і радіоактивних матеріалів через митний кордон потребує комплексного підходу. Йдеться про вдосконалення законодавчого регулювання, технічне переоснащення митних органів, активізацію міжнародної співпраці, а також налагодження ефективної міжвідомчої координації між правоохоронними та розвідувальними структурами.

Протидія незаконному обігу зброї займає одне з ключових місць у системі заходів, що здійснюються правоохоронними органами України, насамперед — Національною поліцією. Це зумовлено не лише високою суспільною небезпекою цього явища, а й тим, що зброя в руках осіб, які не мають законного права на її володіння або використання, є потенційним інструментом вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів (вбивств, нанесення тяжких тілесних ушкоджень, розбійних нападів, вимагань, захоплення заручників, бандитизм, хуліганство тощо)¹.

Особливість протидії таким правопорушенням полягає в її подвійній превентивній природі. З одного боку, виявлення і припинення фактів незаконного зберігання, придбання, виготовлення, збуту або

¹ Деркач Н. М. (2017). Незаконний обіг зброї як реальна загроза погіршення кримінальної обстановки в державі. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 1 груд. 2017 р.). Харків: ХНУВС. С. 202–204.

транспортування зброї без належного дозволу дозволяє запобігти самим посяганням на встановлений порядок обігу зброї. З іншого боку, ці дії водночас перешкоджають можливості вчинення майбутніх тяжких насильницьких злочинів, зокрема вбивств, терористичних актів, розбійних нападів, масових заворушень тощо, які часто супроводжуються використанням вогнепальної чи вибухової зброї. Адже, як справедливо відзначає О. А. Сорока, в умовах сучасного суспільства і розвитку кримінології, яка здебільшого спирається на практичний досвід боротьби зі злочинністю, проблема розуміння особливостей детермінації незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами займає особливе місце в системі протидії кримінальним правопорушенням проти громадської безпеки. Причиною є збільшення кількості кримінальних правопорушень вказаного виду, що, у свою чергу, є підґрунтям зростання кількості насильницьких злочинів із застосуванням зброї¹.

Таким чином, зусилля правоохоронних органів у сфері боротьби з незаконним обігом зброї мають не лише правозастосовний, а й яскраво виражений превентивний характер. Ефективна діяльність у цьому напрямі вимагає постійного проведення оперативно-розшукових заходів, контролю за дотриманням правил зберігання і використання зброї, моніторингу незаконних каналів її постачання, у тому числі через мережу Інтернет або з районів бойових дій. Особлива увага приділяється також роботі з населенням щодо добровільної здачі зброї, інформаційно-роз'яснювальним кампаніям та формуванню правової свідомості громадян.

Так, упродовж 2024 р. працівники поліції вилучили з незаконного обігу понад 4700 одиниць вогнепальної зброї. Окрім цього, Національною поліцією України виявлено понад 16 тисяч гранат, 747 гранатометів, більше трьох тонн вибухівки та майже два мільйони набоїв. Загалом, за 2024 р. правоохоронці розпочали досудові розслідування у понад 5000 кримінальних провадженнях за фактами незаконного обігу вогнепальної зброї та боєприпасів².

¹ Сорока О. А. (2024). Характеристика соціально-економічних факторів незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Прикарпатський юридичний вісник*. Вип. 5(58). С. 99–107. URL: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v5.2024.18>

² Вигівський І. (2023). Упродовж 2024 року поліцейські вилучили з незаконного обігу понад 4 700 одиниць вогнепальної зброї. URL: <https://mvs.gov.ua/news/ivan-vigivskii-uprodovz->

Показовим у цьому контексті є вирок Київського районного суду м. Полтави від 9 серпня, яким громадянина України було засуджено за контрабанду та незаконне зберігання зброї. Чоловік, діючи умисно, перемістив через митний кордон України частини вогнепальної нарізної зброї, замаскувавши їх під продукти харчування — зокрема, печиво. Контрабанда була здійснена у зоні діяльності митного поста «Львів-поштовий» і кваліфікована за ч. 1 ст. 201 КК України.

Під час обшуку у його помешканні вилучено 10 одиниць вогнепальної зброї початку XX сторіччя, зокрема: револьвер «Наган», пістолети Walther, Star, три Borchardt-Luger (Parabellum), Токарева (ТТ), Mauser, Beretta, а також безномерний пістолет Browning. За фактом незаконного зберігання зброї чоловікові додатково інкриміновано ч. 1 ст. 263 КК України¹.

Ще один випадок стався на Волині: мешканець Горохова, який здійснював пасажирські перевезення, привіз із Польщі до Горохова через «зелений коридор» три саморобні однозарядні пістолети, приховавши їх у барсетці. Чоловік заявив, що нібито знайшов їх у Польщі, і згодом намагався продати за 4000 грн кожен. Його дії кваліфіковано як контрабанду та незаконну торгівлю зброєю².

Також Київські митники спільно з ГУ СБУ у м. Києві та Київській області викрили спробу незаконного ввезення частин пістолетів Glock зі США через міжнародну пошту. У трьох відправленнях, задекларованих як «комплект клапанів», були виявлені затвори з кріпленнями для прицілів і частини затворної групи до *Glock 17* та *Glock 19*. Жодних дозвільних документів на переміщення цих компонентів не було надано. За результатами перевірки особі, яка планувала зібрати з цих деталей бойову зброю, повідомлено про підозру за ст. 201 КК України³.

У підсумку слід наголосити, що своєчасне виявлення фактів незаконного обігу зброї дозволяє не лише забезпечити належний рівень правопорядку та громадської безпеки, а й запобігти людським жерт-

2024-roku-policeiski-vilucili-z/-nezakonnogo-obigu-ponad-4-700-odinic-vognepalnoyi-zbroyi

¹ Вирок Київського районного суду м. Полтави від 09.08.2024 у справі № 464/3312/24 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120909717>

² Волинські новини (2024). «Так якось вийшло»: судили волинянина, який продавав привезені з Польщі саморобні пістолети. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/tak-iakos-vyyshlo-sudyly-volynianyina-iakyu-prodavav-pryvezeni-z-pol/>

³ Facebook (2024). Київські митники запобігли контрабанді частин до пістолетів Glock. URL: https://www.facebook.com/KYIVcustomsUA/posts/903433438491223?ref=embed_post

вам і матеріальним втратам, яких могло б бути завдано внаслідок її протиправного використання. Саме тому протидія цим злочинам має залишатися одним із пріоритетних напрямів діяльності Національної поліції України та інших суб'єктів, відповідальних за гарантування безпеки держави.

Першим глобальним міжнародно-правовим документом, що регулює питання, пов'язані зі зброєю, стала Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності¹, ухвалена в м. Нью-Йорк на 62-му пленарному засіданні 55-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН Резолюцією від 15 листопада 2000 р. № 55/25 (так звана Палермська конвенція), а також протоколи, що її доповнюють.

У межах Конвенції було розроблено Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин, компонентів і боєприпасів, який є юридично обов'язковою міжнародною угодою для держав-учасниць. Протокол спрямований на боротьбу з незаконною торгівлею зброєю, зокрема стрілецькою та легкою, та запроваджує стандарти щодо маркування, реєстрації та відстеження переміщення вогнепальної зброї на транскордонному рівні.

Україна ратифікувала Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності (Конвенції) із застереженнями і заявами Законом України від 4 лютого 2004 р. № 1433-IV (набула чинності 21 травня 2004 р.). В 2013 р. відбулося приєднання України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2001 р. Відбулись зміни до національного кримінального законодавства, які були безпосередньо пов'язані із приєднанням України до Протоколу ООН про вогнепальну зброю. Так, відповідно до Закону України «Про внесення зміни до статті 263¹ КК України у зв'язку з приєднанням України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої

¹ Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 15.11.2000 № 55/25. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789

злочинності Кримінального кодексу України» у зв'язку з приєднанням України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, що доповнює «Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності», від 14 травня 2013 р. було змінено назву та частину першу статті 263¹ КК України. Зазначені зміни набрали чинності 4 липня 2013 р.

Крім того, Згідно із Законом «Про внесення зміни до статті 201 Кримінального кодексу України щодо криміналізації контрабанди частин вогнепальної зброї» від 18 травня 2017 р. із змінами грудень 2023 році частину 1 ст. 201 КК викладено в такій редакції: Стаття 201 «Контрабанда культурних цінностей та зброї» Контрабанда, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років¹.

Необхідно зазначити, що у Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності «вилучення» («виїмка», «арешт»), або «замороження» визначено як «тимчасову заборону передання, перетворення, відчуження або пересування майна, або тимчасовий вступ у володіння таким майном, або тимчасове здійснення контролю над ним за постановою суду чи іншого компетентного органу (стаття 2f). Вилучення може передувати кінцевій конфіскації чи виїмці, яка визначається як «остаточне позбавлення майна за постановою суду або іншого компетентного органу» (стаття 2g)².

Критерії вилучення вогнепальної зброї можуть суттєво відрізнятися в різних країнах, а Протокол про вогнепальну зброю вимагає від держав вилучати вогнепальну зброю, яка виготовляється чи переміщується контрабандним шляхом, а також вважати ці злочини кри-

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2314-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

² Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 15.11.2000 № 55/25. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789

мінальними. Національне законодавство та нормативні акти часто виходять за межі положень Протоколу, і вогнепальна зброя вилучається також із інших підстав, зокрема, якщо вона використовується у кримінальній діяльності. Вилучення може також базуватися на адміністративних порушеннях, зокрема відсутності ліцензії на володіння чи неспроможності дотримуватися умов зберігання.

У статті 7 Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боеприпасів, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, не передбачено чіткого переліку обов'язкової інформації, яка має зберігатися щодо вогнепальної зброї. Зокрема, не встановлено вимоги включати до облікових даних серійний номер основного компонента (рами або приймача) кожного зразка зброї. Відсутній також обов'язок щодо обліку та збереження інформації про зброю, яка була незаконно виготовлена або придбана, щонайменше протягом 10 років відповідно до положень Протоколу.

Крім того, документ не зобов'язує держави забезпечити тривале збереження (20–30 років) ключової інформації, необхідної для відстеження та ідентифікації зброї у разі її незаконного виготовлення або перебування в незаконному обігу, зокрема через маркування.

У зв'язку з цим Україна повинна запровадити обов'язкове довгострокове збереження — протягом щонайменше 20, а бажано 30 років — усієї інформації, що стосується вогнепальної зброї, її складових частин, компонентів і боеприпасів, яка необхідна для їхнього простеження та ідентифікації, особливо якщо ці об'єкти були незаконно виготовлені або перебували в незаконному обігу. Такий підхід є ключовим для ефективного запобігання, виявлення та розслідування незаконного обігу зброї.

Зокрема, така інформація має включати: чітке маркування зброї та її компонентів; у випадках, що стосуються міжнародної торгівлі зброєю — дати видачі та закінчення дії відповідних ліцензій чи дозволів, країни експорту, імпорту та транзиту; дані про кінцевого одержувача; детальний опис і кількість відповідної вогнепальної зброї, її частин, компонентів і боеприпасів.

Регламентація ведення обліку вогнепальної зброї в Україні здійснюється на підзаконному рівні — переважно на основі Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення

та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС № 622 від 21 серпня 1998 р.. Крім того, діє Інструкція про порядок приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боєприпасів до неї, затверджена наказом МВС від 31 травня 1993 р. № 314.

Водночас, на відміну від статті 7 Протоколу ООН, українське законодавство не визначає чіткого переліку даних про вогнепальну зброю, її складові частини та компоненти, а також боєприпаси, що підлягають обліку. Воно також не містить обов'язкової вимоги щодо внесення до записів порядкового номера найважливішого компонента на рамі або приймачі кожного зразка вогнепальної зброї та не передбачає обов'язку зберігати дані про незаконно виготовлену або придбану зброю відповідно до положень Протоколу ООН.

Для порівняння Конвенції статті 8. «Маркування вогнепальної зброї» та національного законодавства, то в Україні немає окремого нормативно-правового акту, яким би цілісно регламентувалось маркування вогнепальної зброї, хоча в окремих нормативно-правових актах згадується про існування такого маркування. Відсутні будь-які санкції для виробників зброї, які не позначають вогнепальну зброю та її основні компоненти унікальним маркуванням; не передбачене маркування вогнепальної зброї, яка перевозиться транзитом через територію України або ввезена з іншої країни, не підлягала маркуванню, як така, що була випробувана і належить збройним силам, поліції чи іншому державному органу або юридичній особі, або перейшла у власність громадян. Крім того, на законодавчому рівні в Україні необхідно окреслити, що в процесі виготовлення кожної одиниці вогнепальної зброї необхідно застосовувати унікальне маркування; також слід передбачити правила про маркування імпортованої вогнепальної зброї і тієї, яка перевозиться транзитом через територію України або ввезена з іншої країни, а також в інших випадках; встановити санкції для виробників зброї, які не позначають вогнепальну зброю та її основні компоненти унікальним маркуванням, також, необхідно передбачити обов'язковість простого маркування на кожній одиниці імпор-

тованої вогнепальної зброї, яке дозволяє визначити країну імпорту та рік імпорту і дає компетентним органам можливість відстежувати цю вогнепальну зброю. Також, в Україні на законодавчому рівні необхідно визначити, що в процесі виготовлення кожної одиниці вогнепальної зброї необхідно застосовувати унікальне маркування, яке:

- вказує на найменування виготовлювача, країну або місце виготовлення та серійний номер, або
- складається з простих геометричних символів у сполученні із цифровим та (або) буквено-цифровим кодовим позначенням та дозволяє швидко визначити країну виготовлення.

Нарешті, слід забезпечити під час передачі вогнепальної зброї з державних запасів для постійного використання для цивільних цілей наявність належного унікального маркування, яке дозволяє визначити країну, яка передає і Україна має заохочувати підприємства — виробників вогнепальної зброї розробляти заходи для перешкоджання знищенню або зміні маркування.

Крім того, Кримінальний Кодекс України не передбачає відповідальність за: (1) знищення маркування на вогнепальній зброї, а також замах на ці дії і співучасть в них; (2) незаконний обіг складових частин і компонентів вогнепальної зброї; (3) незаконний обіг вогнепальної зброї у транскордонному контексті, тобто ввіз (вивіз), придбання, продаж, доставку, переміщення або передачу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї з території України або на територію України з іншої держави (крім випадків, коли ці предмети належать до товарів, які підлягають державному експортному контролю, і відповідальність за порушення порядку здійснення їх передачі передбачена у ст. 333 КК України). Тобто у ст. 263 КК України йдеться про обіг зброї виключно на території України, хоча визначення, яке міститься у ст. 3 Протоколу ООН про вогнепальну зброю, що включене в положення про кримінальну відповідальність, яке передбачене у ст. 5 «Криміналізація» Протоколу, чітко вказує на необхідність наявності транскордонної ознаки складу кримінального правопорушення. Стаття 263 КК України ні сама по собі, ні в сукупності з іншими статтями КК України, прямо цього не передбачає КК України, а також Кодекс України про адміністративні правопорушення не передбачають відповідальність за дії, пов'язані з фальсифікацією або неправомірним використанням документів з метою досягнення

необхідної ліцензії або дозволу на виробництво або виготовлення вогнепальної зброї, їх частин та компонентів або боєприпасів або їх експорту, імпорту чи транзиту. Крім того кримінальне законодавство України не криміналізує такі діяння, як реактивація деактивованої вогнепальної зброї і спроба зробити це, хоча будь-яка реактивація вогнепальної зброї може підпадати під визначення поняття «незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування» (ст. 263¹ КК України), але порядок, способи і методи деактивації зброї необхідно передбачити на законодавчому рівні України. На законодавчому рівні необхідно визначити:

- знешкодження вогнепальної зброї повинно полягати у приведенні в повну непридатність і нездатність для вилучення, заміни або такої зміни, яка дозволяє використання знешкодженої вогнепальної зброї за призначенням, усіх її частин;
- знешкодження має перевірятися, у належних випадках, компетентним органом для посвідчення того, що здійснені зміни у вогнепальній зброї привели її у повну непридатність;
- перевірка компетентним органом повинна включати видачу сертифіката або запис, який підтверджує факт знешкодження вогнепальної зброї, або нанесення на такий вогнепальній зброї чітко видимої спеціальної мітки.

І нарешті, для запровадження положень статті 9 «Знешкодження вогнепальної зброї окреслені заходи щодо знищення зброї» Конвенції на національному законодавчому рівні слід передбачити: заходи щодо знищення зброї, необхідні для запобігання незаконній торгівлі нею, а також її частинами і компонентами та боєприпасами; порядок, способи і методи деактивації зброї; встановити кримінальну відповідальність за допущення службовими особами незаконного використання знешкодженої вогнепальної зброї; визначити положення щодо особливостей здійснення брокерської діяльності щодо вогнепальної зброї в Україні¹.

¹ Кришевич О. В. (2024). Кримінально-правовий аспект гармонізації національного законодавства України з протоколом ООН про вогнепальну зброю та Конвенцією ООН проти транснаціональної організованої злочинності. *Правове регулювання обігу зброї в Україні: нові виклики та перспективи вирішення* : матер. Першого міжнар. форуму (м. Київ 12 квіт. 2024 р.). Рига : Baltija Publishing, С. 310–318.

IV. ВИСНОВКИ

В сучасних умовах збройної агресії та нестабільної безпекової ситуації в Україні проблема незаконного обігу зброї та її контрабанди набула особливої гостроти. Йдеться, зокрема, про переміщення через митний кордон України зброї, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї чи бойових припасів до неї) поза митним контролем або з приховуванням від нього. Такі дії становлять серйозну загрозу національній безпеці, громадському порядку та міжнародному іміджу України як держави, що дотримується принципів правопорядку та боротьби з транснаціональною злочинністю.

Ця проблема має не лише внутрішньодержавний, а й міжнародний вимір, оскільки контроль за обігом зброї та вибухових матеріалів є одним з основних зобов'язань України відповідно до міжнародних договорів у сфері боротьби з тероризмом, торгівлею зброєю та захисту прав людини. Тому протидія незаконному переміщенню зброї, вибухових речовин і радіоактивних матеріалів через митний кордон потребує комплексного підходу та має залишатися одним із пріоритетних напрямів діяльності Національної поліції України та інших суб'єктів, відповідальних за гарантування безпеки держави.

Отже, напрямками протидії незаконному обігу зброї є: 1) імплементація норм міжнародного права щодо зброї у вітчизняне законодавство; 2) удосконалення адміністративного та кримінального законодавства України; 3) криміналістичне забезпечення розслідування незаконного обігу зброї; 4) підвищення ефективності діяльності оперативних підрозділів; 5) здійснення організаційно-технічних заходів МВС України.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Ануфрієв М. І., Копотун І. М., Курилюк Ю. Б. та ін. (2022). Цивільний обіг зброї в Україні. Правове регулювання, історія і перспективи, міжнародний досвід. Київ: ВД «Професіонал». 494 с.
2. Бугайчук К. Л. (2024). Актуальні питання нормативного регулювання протидії незаконному обігу зброї в Україні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. № 1(104). С. 270–281. URL: <https://doi.org/10.32631/v.2024.1.23>
3. Вигівський І. (2023). Упродовж 2024 року поліцейські вилучили з незаконного обігу понад 4 700 одиниць вогнепальної зброї. URL: <https://mvs.gov.ua/news/ivan-vigivskii-uprodovz-2024-roku-policeiski-vilucili-z/-nezakonno-obigu-ponad-4-700-odinic-vognepalnoyi-zbroyi>

4. Волинські новини (2024). «Так якось вийшло»: судили волинянина, який продавав привезені з Польщі саморобні пістолети. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/tak-iakos-vyyshlo-sudyly-volynianyuna-iakyu-prodavav-pryvezeni-z-pol/>
5. Вирок Київського районного суду м. Полтави від 09.08.2024 у справі № 464/3312/24 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120909717>
6. Деркач Н. М. (2017). Незаконний обіг зброї як реальна загроза погіршення кримінальної обстановки в державі. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 1 груд. 2017 р.). Харків: ХНУВС. С. 202–204.
7. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 15.11.2000 № 55/25. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789
8. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2314-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
9. Кришевич О. В. (2024). Кримінально-правовий аспект гармонізації національного законодавства України з протоколом ООН про вогнепальну зброю та Конвенцією ООН проти транснаціональної організованої злочинності. *Правове регулювання обігу зброї в Україні: нові виклики та перспективи вирішення* : матер. Першого міжнар. форуму (м. Київ 12 квіт. 2024 р.). Рига : Baltija Publishing. С. 310–318.
10. Сорока О. А. (2024). Характеристика соціально-економічних факторів незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Прикарпатський юридичний вісник*. Вип. 5(58). С. 99–107. URL: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v5.2024.18>
11. Facebook (2024). Київські митники запобігли контрабанді частин до пістолетів Glock. URL: https://www.facebook.com/KYIVcustomsUA/posts/903433438491223?ref=embed_post

REFERENCES

1. Anufriyev M. I., Kopotun I. M., Kuryliuk Yu. B. et al. (2022). Tsyvilnyy obih zbroiy v Ukrayini. Pravove rehulyuvannya, istoriya i perspektyvy, mizhnarodnyy dosvid [Civilian arms circulation in Ukraine. Legal regulation, history and prospects, international experience]. Kyiv: Publishing House «Professional». 494 p. [in Ukrainian].
2. Bugaychuk K. L. (2024). Aktualni pytannya normatyvnoho rehulyuvannya protydyi nezakonnomu obihu zbroiy v Ukrayini [Current issues of regulatory regulation of counteraction to illegal arms trafficking in Ukraine]. *Bulletin of the Kharkiv National University of Internal Affairs*. No. 1(104). pp. 270–281. URL: <https://doi.org/10.32631/v.2024.1.23> [in Ukrainian].
3. Criminal Code of Ukraine : Law of Ukraine No. 2341-III of April 5, 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
4. Derkach N. M. (2017). Nezakonnyy obih zbroiy yak realna zahroza pohirshennya kryminalnoyi obstanovky v derzhavi [Illegal arms trafficking as a real threat to the worsening of the criminal situation in the state]. *Suchasni problemy pravovoho, ekonomichnoho ta sotsial'noho rozvytku derzhavy* [Current problems of legal, economic and social development of the state]: abstracts of the VI International Scientific and Practical Conference (Kharkiv, December 1, 2017). Kharkiv: KhNUiA. pp. 202–204. [in Ukrainian].
5. Vyhivskiy I. (2023). Uprodovzh 2024 roku politseyski vyluchyly z nezakonnoho obihu ponad 4 700 odynyts vohnepalnoyi zbroiy [During 2024, police officers seized more than 4,700 firearms from illegal circulation]. URL: <https://mvs.gov.ua/news/ivan-vigivskii-uprodovz->

- 2024-roku-policeiski-vilucili-z/-nezakonnogo-obigu-ponad-4-700-odinic-vognepalnoyi-zbroyi [in Ukrainian].
6. Volyn News (2024). «Tak yakos vyyshlo»: sudyly volynyanyna, yakyy prodavav pryvezeni z Polshchi samorobni pistolety [«It just happened that way»: a Volyn resident was tried for selling homemade pistols brought from Poland]. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/tak-iakos-vyyshlo-sudyly-volynianyna-iakyy-prodavav-pryvezeni-z-pol/> [in Ukrainian].
 7. Verdict of the Kyiv District Court of Poltava dated 09.08.2024 in case No. 464/3312/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120909717> [in Ukrainian].
 8. United Nations Convention against Transnational Organized Crime: UN General Assembly Resolution No. 55/25 of November 15, 2000. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789 [in Ukrainian].
 9. Kryshevych O. V. (2024). Kryminalno-pravovyy aspekt harmonizatsiyi natsionalnoho zakonodavstva Ukrainy z protokolom OON pro vohnepalnu zbroyu ta Konventsiyeyu OON proty transnatsionalnoyi orhanizovanoyi zlochynnosti [Criminal-legal aspect of harmonizing the national legislation of Ukraine with the UN Protocol on Firearms and the UN Convention against Transnational Organized Crime]. *Pravove rehulyuvannya obihu zbroyi v Ukraini: novi vyklyky ta perspektyvy vyrishennya* [Legal regulation of arms circulation in Ukraine: new challenges and prospects for solutions] : materials of First International Forum (Kyiv, April 12, 2024). Riga: Baltija Publishing, pp. 310–318. [in Ukrainian].
 10. Soroka O. A. (2024). Kharakterystyka sotsialno-ekonomichnykh faktoriv nezakonnoho povodzhennya zi zbroyeu, boyovymy prypasamy abo vybukhovymy rechovynamey [Characteristics of socio-economic factors of illegal handling of weapons, ammunition or explosives]. *Prykarpattia Legal Bulletin*. Vol. 5(58). pp. 99–107. URL: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v5.2024.18> [in Ukrainian].
 11. Facebook (2024). Kyiv customs officers prevented smuggling of parts for Glock pistols. URL: https://www.facebook.com/KYIVcustomsUA/posts/903433438491223?ref=embed_post [in Ukrainian].